

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม อันสืบเนื่องมาจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของภาคอุตสาหกรรม ประกอบกับอัตราการเพิ่มของจำนวนประชากร ทำให้เกิดของเสียจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและก่อให้เกิดมลพิษ อีกทั้งการนำสารเคมีหรือวัตถุอันตรายมาใช้ในภาคอุตสาหกรรมอาจก่อให้เกิดการรั่วไหลของสารเคมี ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน อันนำไปสู่การเกิดข้อพิพาทหรือคดีสิ่งแวดล้อมขึ้น

คดีสิ่งแวดล้อมจึงมีความแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมนั้นส่งผลกระทบต่อผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมากและความเสียหายไม่ได้จำกัดอยู่เพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่ขยายวงออกไปเป็นบริเวณกว้าง เช่น แม่น้ำที่ไหลผ่านพื้นที่หลายจังหวัด หากเกิดการเน่าเสียเพราะโรงงานปล่อยสารปนเปื้อนลงแม่น้ำโดยไม่มี การบำบัด ประชาชนที่ได้รับผลกระทบย่อมมีจำนวนมากและความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องใช้เวลาในการแสดงผลความเสียหาย กล่าวคือ บางครั้ง ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคลอันเนื่องมาจากสารเคมี สารพิษ หรือวัตถุใดๆในกระบวนการอุตสาหกรรมไม่ได้เกิดขึ้นทันทีแต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะของสารนั้นในร่างกาย ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหาย¹ ดังนั้น อาจสรุปข้อแตกต่างของคดีสิ่งแวดล้อมและคดีแพ่งทั่วไป ดังนี้²

1. คดีสิ่งแวดล้อมไม่มีการแบ่งปันความรับผิดชอบในความประมาทระหว่างคู่กรณี ไม่เหมือนคดีละเมิดทั่วไป

¹ ประพจน์ คล้ายสุวรรณ, “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิชาการปกครอง, ฉบับที่ 2, ปีที่ 7, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2550), น.40.

² กมลทิพย์ คติการ, “มาตรการในการเรียกร้องค่าเสียหายจากคดีสภาวะสิ่งแวดล้อม,” เอกสารการสอนชุดวิชาสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 14 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533), น. 339-340.

2. ผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณที่เกิดเหตุไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบจากภาวะมลพิษ
3. ความเสียหายมีผลกระทบกับผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณที่เกิดเหตุเป็นจำนวนมาก กล่าวคือเป็นผลกระทบทางสังคมนอกเหนือจากความเสียหายเป็นรายบุคคล
4. ภาวะมลพิษมีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในสภาวะแวดล้อมทุกวิถีทาง โดยไม่เลือกประเภทหรือบุคคล
5. คดีสิ่งแวดล้อมในเรื่องมลพิษมีปัญหาในการชี้ชัดว่าใครเป็นผู้ก่อหรือกระทำให้เกิดความเสียหาย

6. ภาระในการพิสูจน์คดีสิ่งแวดล้อมยุ่งยากและสลับซับซ้อนกว่าคดีแพ่งทั่วไป

จากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมดังกล่าว จึงเป็นข้อควรพิจารณาว่า กฎหมายที่ใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อมปัจจุบันมีเหมาะสมและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการแบกรับภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีกฎหมายที่ให้ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งหลายฉบับด้วยกัน ซึ่งผู้เขียนไม่สามารถกล่าวถึงได้ครบถ้วน จึงขอกล่าวถึงกฎหมายสามฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ใช้หลัก “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ” อันส่งผลให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์สองประการ กล่าวคือ ประการแรก โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำโดย จงใจหรือประมาทเลินเล่อ ประการที่สอง โจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของจำเลย ส่วนพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 และ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ล้วนแต่มีบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัดทั้งสิ้น กล่าวคือ โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย ซึ่งสามารถช่วยเหลือผู้เสียหายหรือโจทก์ที่ได้รับการเยียวยาได้ในระดับหนึ่ง แต่ผู้เสียหายหรือโจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ความเสียหายที่ตนได้รับนั้นเกิดจากการกระทำของจำเลยและต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยนั้นมีความสัมพันธ์กับผล คือ ความเสียหายที่โจทก์ได้รับนั้นเกิดจากการแพร่กระจายมลพิษที่จำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดจริง แต่ดูเหมือนว่าด้วยวิวัฒนาการความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศจะไม่เอื้ออำนวยต่อการที่ผู้เสียหายหรือโจทก์จะยังคงมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวเพราะการนำสืบพิสูจน์ดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมทำได้โดยง่าย ยกตัวอย่างเช่น เมื่อโจทก์ได้รับความเสียหายจากการปล่อย

คว้นพิษของโรงงานจำเลย โจทก์เองไม่มีทางทราบได้เลยว่าการทำงานในโรงงานของจำเลยเป็นอย่างไร จึงก่อให้เกิดมลพิษขึ้นทั้งนี้ เพราะการพิสูจน์ดังกล่าวเป็นเรื่องของเทคโนโลยีการผลิตซึ่งอยู่ในความรู้เห็นของจำเลย และในการพิสูจน์จะต้องมีค่าใช้จ่ายในการจ้างบุคลากรเฉพาะด้าน อีกทั้งกรณีที่บริเวณที่ก่อให้เกิดมลพิษมีผู้ประกอบการหลายราย ก็เป็นการยากที่ผู้เสียหายหรือโจทก์จะทราบว่าผู้ประกอบการรายใดเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษ เพราะในการพิสูจน์ต้องใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้น หากโจทก์หรือผู้เสียหายต้องรับภาระในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลดังกล่าว ผู้เสียหายหรือโจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมที่มักเป็นชาวบ้านที่ไม่มีฐานะร่ำรวยก็จะไม่มีโอกาสที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (1) ศึกษากฎหมายของไทยและทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อม
- (2) ศึกษากฎหมายไทยในคดีอื่นๆ และคดีต่างประเทศเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาระการพิสูจน์
- (3) วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยหรือแนวทางการตีความของศาลเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมให้ได้รับการเยียวยามากขึ้น

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะจำกัดขอบเขตเฉพาะการดำเนินคดีที่ศาลยุติธรรม โดยศึกษาภาระการพิสูจน์ของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 และ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหา ข้อจำกัดของกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาโดยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเมื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ แล้วก็จะทำการวิเคราะห์ วิจัยตามหลักเกณฑ์ พร้อมทั้ง

ข้อเสนอแนะ โดยศึกษาค้นคว้าจากตำราหนังสือทั้งของไทยและต่างประเทศ ข้อมูลจากเครือข่าย
เอกสารสนเทศ บทความ คำบรรยายกฎหมาย ตั๋วบทกฎหมาย ตลอดจนเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

1.5 สมมุติฐานการศึกษา

ภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลก่อให้เกิดภาระกับผู้เสียหาย
มากเกินไปในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการศึกษา

(1) ทราบว่ากฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องกับ ภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง
การกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อม ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน สามารถเยียวยาความเสียหายให้กับ
ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอหรือไม่ และควรต้องแก้ไข ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมหรือไม่
อย่างไร

(2) ได้แนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย หรือ แนวทางการตีความของศาลในประเทศ
ไทย เรื่องภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้าง
ความเป็นธรรมให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ให้ได้รับการเยียวยาจากผู้ก่อให้เกิด
ความเสียหายต่อไป